

ב"ה

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • אגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

א'עה

ערב שבת קודש
פרשת תצווה / זכור
ט' באדר התשע"ה

יוצא לאור על ידי
מכון ליובאוויטש שעליד
צעירי אגודת חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

ספר
ערכי וחסיד
לכל בית
חב"ד

בשורה טובה למשפחות אנ"ש חסידי חב"ד

הופיע מהדורה ראשונה של הספר החשוב,
הלכות ומנהגי חב"ד
ליום יום ולמעגל השנה

שלוקט מקבצי 'התקשרות' שיוצאים לאור
ע"י צעירי אגודת חב"ד מידי שבוע, זה עשרים שנה

ניתן להשיג בחנויות המובחרות | הפצה ראשית: חיש הפצת המעיינות 03-9600770

'הפצת היהדות': ספר חובה לשליח ולכל יהודי

החובה לקרב יהודים לתורה ואיך לעשות זאת -
לאור תורתו והדרכותיו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש

הספר מציג את גישתו הייחודית של הרבי לנושא זה,
מפרט את שפע הברכות המובטחות לעוסקים בכך,
ומביא שלל הוראות באשר לכל ההיבטים
בפעולת קירוב הלבבות

ליקוט: הרב אברהם שמואל בוקיעט • עריכה: מנחם ברוד •
הוצאת צאגו"ח • 368 עמודים

הפצה: קה"ת, חיש. להשיג בחנויות הספרים ובטל' 1700-704120

לזכות

אנשי החסד הדגולים

הרה"ח ר' אברהם משה דייטש והרה"ח ר' גבריאל גופין שיחיו
ולע"נ האחים הרה"ח ר' זלמן יודא ור' יוסף יצחק,
בני הרה"ח ר' שלום ישעי' ע"ה דייטש

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

ח' באדר ה'תשע"ה - ט"ו באדר ה'תשע"ה

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	ח' באדר	הלכות אישות פרק יז-יט.	ה' תפלה וברכת כהנים פרק יג.	מל"ת רסב.
ש"ק	ט' באדר	פרק כ-כב.	פרק יד.	מ"ע ריב.
א'	י' באדר	פרק כג-כה.	פרק טו.	מ"ע ריב.
ב'	י"א באדר	הלכות גירושין.. בפרקים אלו.	ה' תפילין ומזוזה וס"ט.. בפרקים אלו. פרק א.	מ"ע רכב.
ג'	י"ב באדר	פרק ד-ו.	פרק ב.	מ"ע רכב.
ד'	י"ג באדר	פרק ז-ט.	פרק ג.	מל"ת שנו.
ה'	י"ד באדר	פרק י-יב.	פרק ד.	מל"ת שנו.
ו'	ט"ו באדר	פרק יג. הלכות יבום וחליצה.. בפרקים אלו. פרק א-ב.	פרק ה.	מל"ת שנו. מ"ע רטז.

זמני השבוע*

תאריך	עלות השחר**		זמן ציצית ותפילין	זריחה	חמה	זמן ק"ש	חצות והלילה	מנחה גדולה	שקיעת החמה***	צאת הכוכבים
	ד' 120 לפני הזריחה	ד' 72 לפני הזריחה								
ו', ח' באדר	4.13	5.00	5.21	6.18	9.01	11.54	12.24	5.36.2	6.00	
ש"ק, ט' באדר	4.12	4.58	5.20	6.17	9.00	11.54	12.24	5.36.9	6.01	
א', י' באדר	4.10	4.57	5.19	6.16	8.59	11.54	12.24	5.37.7	6.02	
ב', י"א באדר	4.09	4.56	5.17	6.15	8.59	11.53	12.23	5.38.5	6.03	
ג', י"ב באדר	4.08	4.55	5.16	6.14	8.58	11.53	12.23	5.39.2	6.03	
ד', י"ג באדר	4.07	4.54	5.15	6.13	8.57	11.53	12.23	5.40.0	6.04	
ה', י"ד באדר	4.06	4.53	5.14	6.11	8.57	11.53	12.23	5.40.8	6.05	
ו', ט"ו באדר	4.05	4.52	5.13	6.10	8.56	11.52	12.22	5.41.5	6.06	

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
 ** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
 *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"י בסידורו ('סדר הכנסת שבת') מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (לשון אדה"י שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש
תצווה / זכור	4:59	6:13	5:14	6:14	5:05	6:13	5:17	6:15
כי תשא	5:05	6:18	5:20	6:19	5:10	6:19	5:22	6:20

עורך אחראי: לוי צחק שייקניץ • עורך: נחמיה קפלון • הגהה: יוסף צחק אולידורט

מו"ל: מכון ליובאוויטש שעליד צעירי אגודת חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

יור: הרב יוסף צחק הכהן אהרונב

כתובת: ת"ד 14 כפר חב"ד 6084000, טל' 03-9607588, פקס: 03-9606169

www.chabad.org.il אינטרנט: chabad@chabad.org.il דואר אלקטרוני: ISSN 0793-7474

בבית-חינו, לאחר הסעודה של כל אחד בביתו, מתוועדים שוב בלילה, כיוון שגם ב'עד דלא ידע' יש דרגות זו למעלה מזו, ויש להתייגע כדי להגיע ל'לא ידע' באופן נעלה יותר¹⁰⁹.

'פורים תורה' איננו עניין של ליצנות ח"ו כטעות העולם, אלא שבמקום לדייק ולהתייגע על עומקם של דברים, מתעכבים על עניין שטחי יותר, עניין הקשור ומביא לידי הוספה בשמחה, אבל בכל אופן הרי זה עניין של 'תורה', ככל ענייני התורה¹¹⁰.

בהתוועדות פורים, נהג הרבי לעשות מגבית עבור 'קופת רבינו'¹¹¹.

לקראת סיום ההתוועדות נהג כ"ק אדמו"ר להזכיר אודות ההכנות למבצע פסח, כולל לדאוג למעות-חיטין, מזון ולבוש, כיוון שמיום הפורים עצמו מתחילים "שלושים יום לפני החג"¹¹². נוהגים לשיר 'האָפּ קאַזאַק'¹¹³.

יום שישי

ט"ו באדר, שושן פורים

סוף זמן קידוש לבנה לכתחילה - הערב, יום חמישי אור ליום שישי, בשעה 18:21. הנמצא בירושלים וכדומה, ועדיין לא קידש לבנה, יעשה זאת קודם קריאת המגילה. ובדיעבד - אפשר עד השעה 23:51¹¹⁴.

109 'התוועדויות' תשמ"ה ח"ג עמ' 1420 ואילך. בספר-השיחות תשנ"ג ח"א עמ' 351 הציע הרבי לערוך ג' התוועדויות בקשר לימי הפורים, כדי שיהיו באופן של 'חוקה', עיי"ש.

110 'התוועדויות' תשמ"ה ח"ג עמ' 1426.

111 ספר-המנהגים שם, וראה ב'אוצר' עמ' רעטרפג.

112 שו"ע אדה"י ס' תכט ס"א. ראה 'התוועדויות' תשמ"ב ח"ב עמ' 977, תשד"מ ח"ב עמ' 1280, תשמ"ח ח"ב עמ' 303, תנש"א ח"ב עמ' 399, 339, ועוד.

113 (ספר-הניגונים, ניגון כד) שיחת פורים תשל"ב. לפעמים נזכר פורים בין הזמנים שבהם ניגנו את ניגון 'ארבע הבבות' של אדה"י (שם, ניגון א). הרבי ציוה בקביעות לנגנו לקראת סיום התוועדויות הפורים, ואחריו 'ניע זשורציל'. פעמים שציוה לנגן גם 'קול ביער' (שם, ניגון כג) - 'אוצר' עמ' רצב"ג.

114 כדעת החתם סופר בשו"ת או"ח סי' קב, וכמבואר בס' קידוש לבנה פ"ד ס"ה ובהערות. לאחר ניכוי 20 דקות לפי אופק קהיר. ובשם הרה"ק החווה מלובלין נ"ע מובא שם, לאחר הזמן - לומר מתוך הגמרא (סנהדרין מבא, או ר"ף, רא"ש, טושו"ע וכו') "מאי מברך? א"ר יהודה ברוך אתה ה'...". בשם ומלכות (וכ"ק אדמו"ר

בירושלים עיה"ק הוא יום הפורים, ונוהג כאמור אתמול בערי הפרזות.

בעיר חיפה קוראים את המגילה גם בט"ו, כי היא ספק מוקפת חומה¹¹⁵.

בערי הפרזות: אין אומרים תחנון ואסור בהספד ובתענית. מרבין קצת במשתה ושמחה¹¹⁶.

בערי הפרזות (ומחר גם בירושלים) יש להוסיף היום בשמחה רבה מזו של יום הפורים עצמו; ביום ט"ז - שמחה גדולה יותר, וכן בכל יום ויום מימי החודש, עד שביום האחרון דחודש אדר צריכה להיות שמחה מופלגת ביותר¹¹⁷.

גם לאחר ימי הפורים שייך לעורר על 'מבצע פורים', מפני שתכליתם של ימי הפורים היא שהתעוררות של 'קיימו מה שקיבלו כבר' תבוא לידי ביטוי גם אחר-כך, ואז מתחיל מבצע פורים האמיתי¹¹⁸. ופעם אמר הרבי סיבה אחרת, לסייע לאלה שנוקקו ללוות כדי שיוכלו לחוג את הפורים כהלכתו - לפרוע את חובותיהם, וגם זה חלק מ'מבצע פורים'¹¹⁹.

בימים שאחרי פורים השמחה גדולה יותר, בגלל שבהם ניתוסף גם ענין הגאולה "מיסמך גאולה לגאולה", גאולת פורים לגאולת פסח¹²⁰.

מהורש"ב נ"ע אישר הנהגה זו - רשימת הגר"י לנדא ז"ל, כפר חב"ד 986). וכן הביא שם שיש מקום לומר אז כל הפסוקים והאמירות דקידוש לבנה.

115 לקוטי-שיחות כרך כ"ט עמ' 423. דין ספק אמרו בגמרא (מגילה ה.ב. ב"י ומשנ"ב ס' תרפ"ח) בטבריה. ובפסקי תשובות שם ס"ק ז הביא גם את: חברון, צפת, שכם, חיפה, עכו, גוש חלב, יפו, לוד, רמלה, עזה, יריחו ובית-שאן. וראה באג"ק ח"ט עמ' סו: "בענין שושן פורים. הנה בכמה מקומות באה"ק ת"ו חל דין זה גם עתה, ולא רק בירושלים".

116 לוח כולל-חב"ד, ע"פ שו"ע ס' תרצ"ו ס"ג, רמ"א ס' תרצ"ה ס"ב. אך בשיחות-קידוש תשכ"ז ח"א עמ' 482 איתא, שכיוון שצ"ל לפנים משורת הדין, צריך שתהיה הרבה שמחה, עיי"ש.

117 לקוטי-שיחות כרך ד עמ' 1274. ומבאר: אף שבנוגע לקריאת המגילה אמרו שאינה נקראת אלא עד ט"ו בחודש, אבל הציווי "מרבין בשמחה" נוגע לכל ימי החודש, וכלשון חז"ל "משכנס אדר", וכמו שנאמר: "והחודש אשר נהפך להם". ואם כן... כאשר השמחה היא באותה המידה שבימים הקודמים, בלי הוספה וריבוי, אינה שלימות השמחה, כיוון שנתיישנה (שלכן לברכת תננים צריך בכל פעם 'פנים חדשות').

118 'אוצר' עמ' רפו, מסיום שיחות פורים תשד"מ ותשמ"ה, ומשיחת ש"פ פרה תשמ"ה.

119 שם, משיחת פורים תשמ"ו.
 120 שיחת ש"פ פרה תשל"א.

עם מסירות הנפש – גם אחשוורוש מסייע

מדוע המגילה מתחילה ב"תוקפו של אחשוורוש"? • למרות גדלות של אחשוורוש למטה, וכן שר גדול למעלה, כשמדובר בהצלת בני ישראל – לב מלכים ושרים ביד ה'! • כאשר מגלים את כוח מסירות הנפש, גם אחשוורוש הופך למסייע • משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

יוסי אומר מאחר הדברים האלה⁵. ומבואר בגמרא¹² בטעם הפלוגתא: "וכולן מקרא אחד דרשו, ותכתוב אסתר המלכה ומרדכי היהודי את כל תוקף⁶, מאן דאמר כולה – תוקפו של אחשוורוש, ומאן דאמר מאיש יהודי – תוקפו של מרדכי, ומאן דאמר מאחר הדברים האלה – תוקפו של המן, ומאן דאמר מבלילה ההוא⁷ – תוקפו של נס".

ומכיוון שאנו פוסקים⁸ הלכה כדברי האומר כולה – נמצא שההלכה היא שבקריאת המגילה צריך להודיע גם "תוקפו של אחשוורוש". ופירוש הדברים – שכדי לדעת "תוקפו של נס", ולהבינו כדבעי בכל הפרטים, יש צורך להודיע "תוקפו של אחשוורוש"⁹.

ג. וביאור העניין:

אחשוורוש כפשוטו – היה "מלך בכיפה"¹⁰, שמלך על העולם כולו, ומלכותו היתה באופן של

א. עיקר עניין הפורים הוא קריאת המגילה. והיינו, שאף שיש בפורים עוד כמה עניינים, משלוח מנות, מתנות לאביונים, ועוד, מכל מקום, העיקר הוא קריאת המגילה.

ולכן, בברכות הפורים – מברכים "על מקרא מגילה", ולא על שאר העניינים. ואף שיש לכוון להוציא גם את מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים כו' – הרי הברכה בפירוש היא "על מקרא מגילה" דווקא.

ויתרה מזו: גם ב' הברכות "שעשה נסים" ו"שהחיינו", שהן על "עיצומו של יום" (ולכן גם מי שנמצא במדבר ואין לו מגילה חייב לברך ב' ברכות אלו) – נתקנו בשעת קריאת המגילה דווקא, כיוון שקריאת המגילה היא עיקר עניין הפורים, ובה מתבטא העניין ד"עיצומו של יום"².

וכיוון שכן הוא הדין עלפי נגלה – הרי כן הוא גם בפנימיות העניין.

ב. אודות קריאת המגילה שנינו³: "מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו, רבי מאיר אומר כולה, רבי יהודה אומר מאיש יהודי⁴, רבי

(1) ראה מג"א או"ח ר"ס תרצב.

(2) ראה המועדים בהלכה (לרש"י זעווין) פורים ע' קצד. וש"נ.

(3) מגילה יט, א.

(4) אסתר ב, ה.

ועל־דרך זה בנוגע לכל בני־ישראל, כמדובר כמה פעמים שצריך להיות על־פי ההגבלות דתורת החסידות, ואין צורך להאריך בזה, כיוון שהדברים ידועים ומפורסמים, וגם בדפוס¹⁰⁴.

הגזרה הידועה אודות ההגבלה בשתיית משקה – בתוקפה עומדת (לכאורה) גם בפורים¹⁰⁵. אבל היו פעמים שכ"ק אדמו"ר ביקש בהתוועדות דפורים או דשבת־קודש שלאחריו¹⁰⁶, שעל־כל־פנים אחד המסובים יקיים 'עד דלא ידע' כפשוטו ו'יוציא' בזה ידי חובה את כל הציבור¹⁰⁷.

"יש להרעיש ולפרסם בכל מקום ומקום, הן בחוץ לארץ והן (ועל־אחת־כמה־זוכמה) בארצנו הקדושה, על דבר ההשתדלות שכל ענייני הפורים יהיו באופן ד'ברוב עם הדרת מלך'... בנוגע ל'משתה ושמחה' – אף שכל אחד ואחד חוגג סעודת פורים בביתו, עם בני משפחתו... הרי יכולים להוסיף בשמחת פורים 'ברוב עם' לאחר־הסעודה בביתו עם בני משפחתו"¹⁰⁸.

(104) 'התוועדויות' תש"נ ח"ב עמ' 372.

(105) בשיחה הראשונה ע"ד גזירת המשקה (ש"פ שמיני תשכ"ג, ת"מ חל"ו עמ' 352 ואילך, וש"נ) אמר הרבי שאינו רוצה לגזור גם על פורים, אבל בשיחת י"ב תמוז תשכ"ה (ס"ט), תורת מנחם כרך מד, סעיף כח, וכן בהקלטה): "אפילו כשמגיעה התוועדות... לא יותר משלוש כוסות... בין בשבת ויום־טוב... ובין פורים", וכן בשיחת פורים תשמ"ב (ס"מ, התוועדויות ח"ב עמ' 975), ובשיחת ש"פ תצוה תש"נ (התוועדויות ח"ב עמ' 372). וביחידות סיוון תשל"ז למי שביקש תיקון על שתיית משקה יותר מהשיעור בפורים (שיחות קודש תשל"ז ח"ב, הוספות עמ' 687. ובס' היכל מנחם ח"ג עמ' רנח. וכאן בנוסח אחר, מ'התמים' אדר תשס"א עמ' 18) "הנה ידוע שהתקנה בתוקפה כולל פורים ושמח"ת", והתיקון – להשתדל להשפיע על שניים או יותר שישמרו על התקנה, ע"כ.

וכש"כ שהגזירה בתוקפה לבחורים, ביחס אליהם היתה הסתייגות מכך גם לפני הגזירה, ראה 'התוועדויות' תשי"ב ח"ב עמ' 45, וכמוכן לאחר־הי גם כשהורה נכ"ל (ראה שיחת ש"פ פרה תשל"ל ס"ו, שיחות קודש ח"א עמ' 567. שיחת פורים תשל"א ס"א, שיחות קודש ח"א עמ' 571). וגם אלה שמעל גיל ארבעים צריכים למעט בשתיית משקה, כאמור בשיחה הראשונה ובכ"כ מקורות שלאחר־הי (תודה להרב יהודה ליב של' נחמנסון מרחובות).

(106) כגון 'התוועדויות' תשמ"ה ח"ג עמ' 1478. וכנראה לזה הכוונה בשיחת ש"פ שמיני תשמ"א (הקטע השייך לזה נעתק גם בס' 'אשכילה בדרך תמים' עמ' 181). וראה 'אוצר' עמ' רצ, ובכרך אלול־תשרי עמ' שסט־שע בקשר לשמחת־תורה.

(107) ביאור העניין במכתבו שנדפס ב'התוועדויות' תשמ"ב ח"ב עמ' 980.

(108) ספר השיחות תשמ"ט כרך א, עמ' 335.

בימי הפורים נהגו הקטנים והקטנות ללבוש 'עטרה', ותבוא עליהם ברכה⁹⁵.

משתה ושמחה:

"תפילת מנחה מוקדמת, ואחר־כך הסעודה⁹⁶. יש להתחיל את הסעודה ביום⁹⁷ [ועל־כל־פנים יש לאכול כזית לפני השקיעה]. ואם נמשכה בלילה, כיוון שהתחיל ביום, אומר 'ועל הניסים' בברכת המזון⁹⁸.

גם בני ירושלים צריכים להרבות היום קצת במשתה ושמחה⁹⁹.

"טוב לעסוק מעט בתורה קודם הסעודה¹⁰⁰, רק מעט – כדי שלא יימשך בלימודו וישכח לקיים מצוות סעודת פורים¹⁰¹.

"שמחת פורים גדולה הרבה משמחת יום־טוב¹⁰².

נוהגים לאכול 'קרעפכין' (=בצקים ממולאים בבשר) בסעודת פורים¹⁰³.

"בנוגע להתוועדויות במשך המעֶת־לעת דפורים, מתוך שמחה באופן ד'עד דלא ידע', אבל עם הגבלות כו', ובפרט בנוגע לתלמידים,

(95) 'התוועדויות' תשמ"ח ח"ב עמ' 484.

(96) ספר־המנהגים שם, ולוח כולל־חב"ד, משו"ע או"ח תרצ"ה ס"ב בהג"ה.

בספר־המנהגים שם הביא הרבי סתירה לכאורה בדעת אדה"ז אם יש חיוב לאכול פת בפורים, עיי"ש.

(97) הרמ"א שם כ' שרוב הסעודה צ"ל ביום, אבל אצל רבותינו רק התחילה ביום, ועיקרה היה בליל ט"ו – שיחת פורים תשי"ט.

(98) לוח כולל־חב"ד, ע"פ שו"ע אדה"ז ס' קפח סעיף יז.

(99) רמ"א שם. וראה הערת הגהמ"ח שו"ת מנחת־יצחק ע"ז, בלוח 'דבר בעתו'.

(100) רמ"א שם. ולהעיר ש"שלושים יום לפני הרגל", שבהם דורשין בהלכות פסח, מתחילים 'מפורים ואילך' (שו"ע אדה"ז ס' תכט ס"א).

(101) 'שערי־המועדים – פורים' ס' י.

(102) תורה־אור צח, א. ספר־המנהגים שם ובעמ' 38, וש"נ. ועד"ז באג"ק ח"כ עמ' קסז.

ב'התוועדויות' תשמ"ט ח"ב עמ' 454, 391, תש"נ ח"א עמ' 135 ובכ"מ איתא שאין בפורים את ה'שטרים' שצ"ל ביו"ט כדי למנוע היפך הקדושה כנפסק ברמב"ם וטושו"ע, כיוון שישנה ההבטחה שבוודאי לא יהיה מזה עניין בלתי־רצוי. מאידך, ב'התוועדויות' תשד"מ ח"ב עמ' 1180 מוזר לשלול לגמרי בפורים ענייני ד' כותות שאינן מקבלין פני שכינה, שסימן חשמ"ל [חנפים, שקרנים, מספרי־לשון־הרע, לצים], ע"כ. וכנראה שע"ז אין הבטחה, אלא תלוי בנו.

(103) ראה ספר־המנהגים עמ' 58, 'אוצר' עמ' רעז.

התפשטות - כפי שמצינו¹¹ שהשתמש בכלי המקדש ובגדי כהונה, וישב על כסא שלמה כו', ומצד גודל התפשטותו היה ביכולתו לערוך משתה במשך "שמונים ומאת יום"¹² - שלא מצינו במקום אחר משתה שנמשך זמן רב כל כך, מלבד משתה זה, שמטרתו היתה להראות "את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו"¹³ של אחשוורוש.

ונוסף על גדולתו של אחשוורוש למטה - הרי זה מורה גם על גדולתו של השר שלו למעלה, שכן, מצד גדולתו של השר למעלה היתה גדולתו של אחשוורוש למטה.

[מאמר המוסגר:

המלכים שהיו פעם ברוסיה, היה ביכולתם לעשות כל מה שלבם חפץ, כיוון שלא היה על גביהם שום "קאנגרעס" וכיצא-בזה. בשנים האחרונות היה קיסר רוסיה "שיכור", וכשרצו היהודים לפעול עליו בעניין מסויים, היו יוצאים לקבל את פניו בספר-תורה.

באותה תקופה כיהן הרד"ץ [=ר' דוד צבי חן]¹³ ברבנות בטשערניגאָוו, וכשהגיע הקיסר לביקור בטשערניגאָוו, נהג הרד"ץ בהתאם לסדר הנ"ל, ויצא לקראת הקיסר כשהוא לבוש "סירטוק", ונושא ספר-תורה, וכשהגיע בסמיכות לקיסר - עמד על מקומו, הניח את ידו על מצחו [כך היה סדר הנהגתו של הרד"ץ¹⁴: לפני שהיה מברך ברכה, היה מניח את ידו על מצחו ומכוון כוונת הברכה - ש"הוי" הוא "היה הוה ויהיה כאחד"¹⁵, "אלקינו" הוא כחנו וחיותנו¹⁶ כו], ובירך "שנתן מכבודו לבשר ודם" בקול רם, כדי שיענו אחריו אמן. הקיסר ראה שעומד לידו יהודי לבוש בצורה מוזרה ("עפעס מאַדנע אָנגעטאַן"), אוהז בידו ספר-תורה, ומרים עליו את קולו ("און שרייט אויף אים")... עד שהסבירו לו את פשר העניין.

לאחר ששב הרד"ץ לביתו, פנה אליו

אחינו - שהיה "משכיל" במקצת ("אביסל אָן אויפגעקלערטער") - ושאלו לאמר: "פעטער!" הרי יודע אתה שהקיסר הוא "שיכור" וכו', ואיך אפשר להתייחס אליו בצורה כזו - לברך ברכה, ולצאת לקראתו עם ספר-תורה וכו'? - ענה לו הרד"ץ: "פעטאַך!" [=חסר-הבנה] הרי יש לו שר למעלה!].

ונוסף לגדולתו של אחשוורוש (כנ"ל) - היה גם רשע, במידה לא פחותה מהמן, וגם הוא חפץ בגזירה על בני-ישראל כמו המן¹⁷, וכפי שאמר למרדכי ואסתר "כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב"¹⁸.

ואף-על-פי-כן - מבלי הבט על גודל רשעותו של אחשוורוש, ועל כך שמלך בכיפה, ולכאורה היה ביכולתו להוציא לפועל את רשעותו באין מונע - הרי כיוון ש"לב מלכים ושרים ביד ה"¹⁹, היתה הנהגתו של אחשוורוש שלא על-פי שכל - ש"הרג אשתו מפני אוהבו והרג אוהבו מפני אשתו"²⁰, כיוון שכך היתה הכוונה העליונה.

ה. וזהו הפירוש שעלידי שמודיעים "תוקפו של אחשוורוש" מודיעים את "תוקפו של נס" - שמבלי הבט על "תוקפו של אחשוורוש", הרי "לב מלכים ושרים ביד ה"¹⁹, וזוהו ניכר "תוקפו של נס".

ונקודת העניין - שכאשר מדובר אודות בני-ישראל, אזי מתבטלים כל העניינים המנגדים כו', מבלי הבט על החוזק והתוקף שלהם,

ובפרטיות - הן כשמדובר אודות הצלת עם-ישראל, והן כשמדובר אודות הרמת בני-ישראל למדרגה נעלית יותר²¹, שזהו כללות עניין הפורים, שעלידי הגזירה נתגלה בבני-ישראל כוח המסירות נפש, ועלידי זה נפעל עניין עמוק יותר בקיום התורה ומצוות לדורות, כיוון שעד אז היה קיום התורה ומצוות באופן ד"אשר החלו

17) ראה מגילה יד, רע"א.

18) אסתר ח, ה.

19) לשון הרגיל - ע"פ משלי כא, א. וראה לקו"ש ח"ג ע' 285 הערה 1. וש"ג.

20) אסתר פ"א, א.

21) הענין ד"הרג אוהבו מפני אשתו" - הי' לשם הצלת בני-ישראל; והענין ד"הרג אשתו מפני אוהבו" - הי' לשם הרמת בני-ישראל למדרגה נעלית יותר, כיוון שע"ז היתה גזירת פורים כו' (אינו בכירור - המו"ל).

"שמיעת וקריאת המגילה - בתפילין דרש"⁵¹. קוראים את המגילה בשלוש ברכות, כולל "שהחיינו"⁸⁰, כמו אמש (עיין לעיל). בברכת שהחיינו יכונו גם על מצוות משלוח-מנות ומתנות-לאביונים וסעודת פורים⁵.

לאחר קריאת המגילה מברכים 'הרב את ריבנו', ואומרים: 'שושנת יעקב'. 'אשרי'. 'ובא לציון'. קדיש שלם. ואחר-כך מחזירים את ספר-התורה להיכל. ואומרים 'בית יעקב'⁸¹, עד גמירא. שמחת פורים - חובתה לשמוח כל היום, ככתוב "ימי משתה ושמחה"⁸².

במשך יום הפורים היה הרבי משתדל לאכול 'אוזן המן' ממולא פרג, לקיים מנהג ישראל בזה⁸³. זמן קיום מצוות היום - עד השקיעה, ובדיעבד עד צאת-הכוכבים. מי שלא שמע את המגילה, יש לקרוא אותה עברו בברכה עד השקיעה, ואם איחר, שלא יוכלו לשמוע את כולה לפני-כן, יקראו בלא ברכה עד צאת-הכוכבים⁸⁴.

משלוח-מנות - חייב לשלוח שתי מנות מדברי-מאכל או משקאות לאדם אחד, איש לרעהו ואישה לרעותה⁸⁵. אין שולחים מנות לאַבְל (רח"ל) תוך שלושים ולאבְל (רח"ל) על הוריו תוך שנים-עשר חודש⁸⁶. האבל עצמו, אפילו תוך שבועה, חייב במשלוח מנות, אך לא ישלח אלא מאכלים ולא מגדנות⁸⁷.

51) סו"ס תרצ"ג והפרמ"ג סו"ס תרפ"ו, מנהג פרנקפורט שהובא בהגהה במהרי"ל דלהלן, ומנהג הספרדים כמובא בכ"החיים ס' תרצ"ג ס"ק ל. בלוח כולל-חב"ד כתב למול לפני קריאת המגילה, ע"פ הרמ"א שם ממנהרי"ל, וכן מנהג העולם האשכנזים כמ"ש המשנ"ב סו"ס תרפ"ז מהח"א. וראה מהרי"ל עמ' תכו, וש"נ. אוצר-הברית ח"א עמ' רעח.

80) ספר-המנהגים שם, 'אוצר' עמ' רסח, וש"נ.

81) שער-הכולל שם אות כג.

82) 'שערי-המועדים - פורים' עמ' קמה.

83) 'התקשרות' שם.

84) שו"ע ס' תרפ"ז ס"א ונו"כ.

85) שו"ע ורמ"א ס' תרצ"ה ס"ד.

86) כדעת הרמ"א ס' תרצ"ו ס"ו. כן הורה הרבי לפרסם שלא ישלחו לו, בשנת האבלות על אמו (תשכ"ה) - נטעי-גריאל הל' אבילות ח"ב פ"ה הע' יט (מהרה"ח רי"ל ש' גרונר, ודלא כמ"ש בס' שבחי-המועדים (תשנ"ג) פ"ד ס"ג). וכן על שאר קרובים תוך ל' - הוראת הרבי בשנת האבלות על הרבנית (תשמ"ח) - שם בשו"ת שבסוף הספר ס' ב.

87) שו"ע ורמ"א ס' תרצ"ו ס"ב, מספר-חסידים ס' תשי"ג ומהרי"ל

מתנות-לאביונים - חייב לתת לשני עניים פרוטה לכל אחד, ואפילו איש לאישה רשאי. והמרבה לשלוח מנות לרעיו וצדקה לאביונים - משובח⁸⁸, ומוטב להרבות במתנות לאביונים מאשר להרבות בסעודתו ובמשלוח מנות לרעיו, שאין שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות, ודומה לשכינה שנאמר "להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים"⁸⁹.

יש אומרים שמשלוח-מנות צריך להיות על-ידי שליח⁹⁰.

מנהג ישראל לשתף גם את הקטנים בכל ענייני הפורים⁹¹ [וגם 'קטני קטנים' יכולים לתת 'מתנות לאביונים' לקופת צדקה]⁹², ואדרבה - בעניינים מסוימים, כמו בהכאת המן ב'רעשנים' ובשאר דרכים, עיקר ה'רעש' נעשה על-ידי הקטנים, עם כל התמימות, החיות וההתלהבות האופייניות להם, וכן בנוגע למנהג "ללבוש פרצופים (מסיכות) בפורים" שנעשה בעיקר על-ידי הקטנים⁹³.

כדאי לערוך 'כינוסי ילדים' ביום הפורים, ובאותו מעמד יקיימו הילדים 'משלוח מנות' ו'מתנות לאביונים'⁹⁴.

הלכות פורים (מהדורת מכון ירושלים עמ' תלב). גשר-החיים ח"א עמ' רכח. רסא.

88) לוח כולל-חב"ד, משו"ע ס' תרצ"ד ורמ"א סו"ס תרצ"ה. והאדמו"ר מקיים זאת לשלושה אנשים (מאכל ומשקה).

89) ישעיה נט, טו. רמב"ם פ"ב מהל' מגילה ה"ו.

90) ראה שדי'חמד 'אסיפת דינים - מערכת פורים' סוס"ו, מובא בלקוטי-שיחות כרך ל"ג עמ' 118 ועוד, וכן באחרונים. אך א"צ כדן שליחות ממש, וכמובא בסה"ש תשמ"ח ח"א עמ' 302 ולהלן שמנהג ישראל לשלוח מנות ע"י התינוקות. וראה גם 'אוצר' עמ' עדר.

91) וכן שולחים על-ידיהם משלוח מנות, ספר-השיחות תשמ"ח ח"א שם. ובמיוחד מתנות לאביונים, ראה בס' קדושת-ילוי, קדושה שנייה.

92) 'התועדויות' תשמ"ז ח"ב עמ' 561.

93) כמובא בשו"ע, רמ"א או"ח סו"ס תרצ"ו, שבשביל מנהג זה התירו כמה עניינים - 'התועדויות' תשד"מ ח"ב עמ' 1239, ועוד.

ע"ד הצגות לבנות בפורים - ראה היכל-מנחם כרך ב עמ' קמה.

בלקוטי-שיחות כרך ל"א עמ' 279 נדפסה שיחה שבה דיבר הרבי נגד מה שילדים משחקים בהתלהבות את תפקיד 'המן', לשם פרסים וכדומה (והסביר שאין זה חינוכי שלפני-שעה בגלל פרסים מתנהגים כגוי ח"ו). בדף 'המעשה הוא העיקר' שיצא לאור והודבק על לוח המודעות בבית חיינו, נתקף הנושא לשלילה מוחלטת של תפקיד זה, והגיב על כך הרבי: "אם כן - אין זו הצגה כלל", והכוונה שאי-אפשר בלא"ה, אבל יש לעשות זאת רק 'בקול ענות חלושה'.

94) שיחת ש"פ תרומה, ו' אדר תש"מ.

בקריאת המגילה קוראים כשתי המסורות: "להרוג ולאבד / ולהרוג ולאבד" (ח,יא); "ואיש לא עמד בפניה / ואיש לא עמד לפנייהם" (ט,ב).⁶⁷ נוהגים לומר ארבעה פסוקים בקול רם: 'איש יהודי' (ב,א), 'מרדכי יצא' (ח,טו), 'ליהודים' (ח,טז), 'כי מרדכי' (י,ג). והבעל-קורא חוזר וקורא אותם. עשרת בני המן צריך לקרוא בנשימה אחת, מהמילים 'חמש מאות איש' (ט,ו) עד לאחר תיבת 'עשרת' (ט,י). הציבור קורא אותם תחילה, והתינוקות מכין אז [ולא כשהבעל-קורא קורא אותם!] כמו בהזכרת המן.⁶⁸ "מנענעים את המגילה באמירת 'האיגרת הזאת' (ט,כו) ו'איגרת הפורים הזאת השנית' (ט,כט).⁶⁹ אחר-כך⁷⁰ כורכים הש"ץ והציבור את המגילה (וכן ביום). ואתה קדוש. הש"ץ אומר קדיש (יהא-שלמא). עלינו. קדישיתום. אל תרא. אך צדיקים.⁵ הקורא מגילה לנשים (בלבד) – מברכות לעצמן (מעומד⁷¹). ואם לאו – יברך הקורא.⁷²

(הימנית או השמאלית) בכל 'המן', ובמקום שזכר באיזה תואר היה ההכאה מורגשת יותר ובמשך זמן רב יותר. לפעמים הכה יותר חזק ב'המן' שניגנו בו או ב'המן' בן המדתא' (ראה ב'אוצר' עמ' רנ, וב'התקשרות' בשנים קודמות).

הרבי הפגין הנאה וחיך בשעה שהילדים היו מרעשים ב'הכאת המן', וכמה פעמים דיבר בשיחותיו נגד הגבאים החוששים מ'בילבול' הילדים ומגבילים אותם, וכן נגד המכים 'בעל כרחם' בקול דממה דקה... ('אוצר' שם).
67 ספר-המנהגים שם, 'אוצר' עמ' רנח, וש"נ.
68 'לוח כולל חב"ד', כף החיים ס' תר"צ ס"ק צו מבן-איש-חי. וראה 'אוצר' שם.

69 ספר-המנהגים שם. (במג"א ס' תר"צ ס"ק יז מס' מטה-משה, ועוד – 'האגרת הזאת' בלבד). המו"ל ד'לראות את מלכנו' מסר, שבכל השנים שבדק בוויידאו – נענע הרבי את המגילה במקומות אלו ח' פעמים.

70 לוח כולל-חב"ד. כן משמעות לשון אדה"ז בסידורו שלא הביא עניין כריכת המגילה, כדעת סדר-היום, המג"א וסיעתם שאין קפידיא מתי לכורכה, ומבאר זאת ע"פ גולה וע"ד החסידות – משיחת פורים תשט"ו, מוגה, 'שערי המועדים – פורים' ס' נ, עיי"ש. והמסקנה – שעדיף [בהנחת השיחה ('התועדויות' תשט"ז ח"ב ס' ע"ע 157) הדגיש הרבי שהציבור ינהג כך, וכן העתיק ב'אוצר' עמ' רסא, אבל בשיחה המווגהת לא הזכיר זאת, ומשמע שזה נוגע גם לש"ץ] להשאיר את המגילה פתוחה עד אחר ברכה אחרונה, שע"י זה ימשיכו ענייני המגילה להאיר בגילוי. [הרבי עצמו החל בדרך-כלל, לגלול את המגילה עם סיום הקריאה, והמשיך בכך בשעת הברכה ('אוצר', עיי"ש), אבל כמוכחן זה אינו הוראה לרבים].
71 ע"פ שו"ע אדה"ז ס' ח ס"ג.
72 ברמ"א ס' תפי"ט ס"ב, מג"א ס' תר"צ ב ס"ק ה ופרמ"ג בא"א

הרמ"א פסק שאין לברך אחר קריאת המגילה אלא בציבור, וכן היא ההוראה לרבים.⁷³ גם בלילה ישמח, וירבה קצת בסעודה⁷⁴, ויאמר 'ועל הניסים' בברכת-המזון. אם שכת, וכבר אמר את השם של חתימת הברכה, אינו חוזר. אבל במקום 'הרחמן' דיום-טוב, יאמר: הרחמן הוא יעשה לנו ניסים כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בימי מרדכי...⁷⁶ שחרית:

קריאת המגילה לכתחילה – מהנץ החמה, ובשעת הדחק – מעלות השחר. לכתחילה אין לטעום (אף לאחר שחרית) גם קודם קריאת המגילה של היום.⁷⁷ בשמונה-עשרה – ועל הניסים. אין אומרים תחנון ו'אל ארץ אפיים'. חצי קדיש.⁵ קוראים לשלושה עולים בפרשת בשלח ו'יבוא עמלק' (שמות יז, ח"ט), שלושה פסוקים לכל אחד. 'זכר עמלק' – קוראים זָכַר ואחר כך זָכַר.⁸ מי שלא שמע פרשת זכור, יכוון בקריאה זו לצאת ידי חובת זכירת עמלק. מי שלא נתן עדיין לצדקה 'מחציית השקל' נותן זאת עכשיו.⁷⁸ ברית מילה: נוהגים למול לאחר קריאת המגילה.⁷⁹

שם ועוד. פסקו שיברכו "לשמע מגילה", והפ"ח ס' תרפ"ט (ובליקוטים) חולק ע"ז וס"ל שחיבות גם בקריאה ויברכו כרגיל [י"א שהרבי היה קורא את המגילה לנשים בבית הרב, ובירכו לעצמן 'על מקרא מגילה'].

73 רמ"א ס' תר"צ ב ס"א. ולדעת הב"י מסיק בכף-החיים ס' תר"צ ס"ק קכד שגם היחיד מברך. וכ' שכן פסקו הא"ר, מאמר-מרדכי ובן-איש-חי, וכ"פ גם הערוך-השלחן (תר"צ ב ס"ה, גם כ'מנהג העולם'). אבל למעשה, ככתוב בס' המנהגים, רק האדמו"ר מברך גם ביחיד לפני ולאחריה, הן בלילה והן ביום.
74 רמ"א ס' תר"צ ה ס"א.
75 אבל לא 'מגדול', 'אוצר' עמ' רעז.

76 שו"ע ורמ"א ס' תרפ"ב ס"א, ושו"ע אדה"ז שנסמן לעיל הערה 55.
77 ע"פ משנה ברורה (תר"צ ב ס"ק טו), כף החיים (שם ס"ק לו), נטעי גבריאל (פל"ב ס"א), ובפרט בהתאם למנהגו בקשר לשופר ולולב (קונטרס 'בירורי מנהגים – מועדים' להרב שבת' ש"י פרידמן, צפת תשס"ו עמ' 181, עיי"ש).

78 לוח כולל-חב"ד. לדעת המג"א ס' תר"צ ד זהו זמן נתינתה לכתחילה.
79 כן נהג תמיד המוהל הרה"ח ר' יעקביוסף רסקין ע"ה ('התקשרות' גיליון מ עמ' 18), כדעת תה"ד ס' רסו, ב"י בבדק-בית יו"ד סו"ט ס"ב, שו"ת הרדב"ז ח"א ס' רנא, הפ"ח והגר"א

לעשות²² בלבד, כמאמר רז"ל²³ "מכאן מודעא רבה לאורייתא" (שקבלוה באונס), ואילו בפורים היה עניין "וקבל היהודים"³¹ ברצון ובמסירות נפש על כל הדורות.

1. ויש להוסיף בפירוש הודעת "תוקפו של אחשוורוש" – בעומק יותר:

למרות שאחשוורוש "מלך בכיפה" והיה רשע כהמן – הרי לא זו בלבד שכאשר היה מדובר בנוגע לבני-ישראל (באחת משתי התנועות דלעיל – הצלת בני-ישראל, והרמתם למדרגה נעלית יותר), נתבטל "תוקפו של אחשוורוש", אלא יתירה מזו – שכאשר מדובר על-דבר בני-ישראל ועל-דבר רצונו של הקב"ה, הרי אחשוורוש עצמו, שקודם לכן גזר גזירה על בני-ישראל, בהיותו עדיין בכל תוקפו ("תוקפו של אחשוורוש"), אמר בעצמו "כתבו על היהודים כטוב בעיניכם".

כלומר: אין הכוונה ש"תוקפו של אחשוורוש" נתבטל לגבי "תוקפו של נס", אלא "תוקפו של אחשוורוש" עצמו סייע והתנהג על-פי הכוונה העליונה. מכיוון ש"לב מלכים ושרים ביד ה'", הרי העולם עצמו מתנהג באופן שמסייע לקיום התורה ומצוות.

2. ומכאן הוראה בכל דור ודור:

כאשר טוענים שהנהגת העולם היא סתירה או מניעה לקיום התורה ומצוות, הן בנוגע לפעולה עם עצמו, והן בנוגע לפעולה עם הזולת – יש לדעת, שכאשר עומדים בתנועה של מסירות נפש ולא מתפעלים מהעולם, אזי נעשה העולם עצמו – כפי שהוא באופן ש"עולם כמנהגו נוהג"²⁴ – סיוע לעבודת ה'.

וכפי שהיה "בימים ההם" – שעל-ידי זה שבני-ישראל עמדו במסירות נפש כל השנה כולה, ו"לא עלה על דעת שום אחד מהם מחשבת חוץ

חס-ישראלים²⁵ (על-ידי ההתעוררות שעורר אצלם מרדכי, שעל-ידי זה פעל שגם אלו ש"השתחוו כו"²⁶ עמדו במסירות נפש כל השנה כולה), גילו שאחשוורוש עצמו אינו מנגד אלא מסייע, כן הוא "בזמן הזה" – שכאשר אין מתחשבים ב"גזירות" שמצד העולם שנראה כמניעה לקיום התורה ומצוות, אלא פועלים הן בעצמו והן בזולת שתהיה ההנהגה כרצונו של הקב"ה במסירות נפש – אזי גם העולם עצמו, באופן ד"עולם כמנהגו נוהג", מסייע לכך.

3. עניין זה (שתוכנו היציאה מהמיצרים וההגבלות של העולם) התחיל בשעת מתן-תורה, שאז עמדו כל נשמות-ישראל (אפילו נשמות הגרים)²⁷, ושמעו מהקב"ה בכבודו ובעצמו "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"²⁸, שעל-ידי זה ניתן הכוח לכל אחד ואחד מישראל לצאת מהמיצרים וההגבלות של העולם.

אמנם, בשעת מתן תורה היתה רק התחלת העניין, ואילו גמר וקיום הדבר היה בפורים. ומיני אז יש לנו בפנימיות את הכוח שלא להתחשב במיצרים של העולם ולעמוד במסירות נפש על עניני תורה ומצוות.

וכאשר כל אחד ואחד מישראל פועל בעצמו את עניין "יציאת מצרים", שלא להתחשב ב"מצרים" (מיצרים והגבלות) שלו, שאז רואה הוא בגילוי שגם חלקו בעולם מסייע לו בעבודתו (כנ"ל) – אזי יתגלה גם בכללות העולם העניין ד"דירה בתחתונים", כי, התגלות פנימיות הלב שבו, שזהו עניין משיח הפרטי²⁹ – מהוה הכנה לביאת משיח הכללי, במהרה בימינו.

(מהתועדות פרשת צו, שושן פורים, ה'תשי"ד. 'תורת מנחם – התועדות' ה'תשי"ד ח"ב (יא) עמ' 131-135, בלתי מוגה)

25 ראה תו"א מג"א צז, א. צט, ב. הוספות קכ, סע"ד. ובכ"מ.

26 מגילה יב, א.

27 ראה שבת קמו, רע"א. פרדר"א פמ"א. ועוד.

28 יתרו כ, ב.

29 ראה תניא אגה"ק ס"ד.

22 אסתר ט, כג.

23 שבת פח, א (ובפרש"י).

24 לשון חז"ל – ע"ז נד, ב.

'תוקף מרדכי' מבטל ההעלם ומביא גאולה

מביא גאולה לעולם – כיצד?

יש משנה מפורשת שבה מוזכר עניין הגאולה: "הא למדת, כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם" (אבות פ"ו, ו).

[...] והביאור בזה... בפנימיות העניינים:

"עולם" הוא מלשון העלם והסתר, היינו שמציאות האלוקות היא בהעלם והסתר, שהרי במציאות העולם לא רואים אלוקות בגלוי... ומובן, שמעמד ומצב זה הוא עניין של גלות. וזהו "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם" – היינו שכאשר לימוד התורה שלו הוא באופן שניכר שזוהי תורתו של הקב"ה, "בשם אומרו", הרי הוא ממשיך אלוקות בעולם, ועל-ידי זה "מביא גאולה לעולם" – תמורת הגלות דהעלם והסתר העולם.

וממשיך במשנה "שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי":

"אסתר" מרמז על העלם והסתר דאלוקות במציאות העולם, כמאמר רז"ל "אסתר מן התורה מנין שנאמר ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא". ו"מרדכי" קאי על כל אחד ואחת מירשאל – "עם מרדכי", מכיוון שהנהגתו היא בדוגמת הנהגתו של מרדכי, אשר "לא יכרע ולא ישתחוה".

וזהו מה שכתוב "ותאמר אסתר למלך (מלכו של עולם שאחרית וראשית שלו) בשם מרדכי" – שעל-ידי עבודתם של בני-ישראל "עם מרדכי", שעומדים על כל עניני התורה ומצוותיה בתוקף המתאים ד"לא יכרע ולא ישתחוה", מתבטל ההעלם וההסתר שבמציאות העולם, ונמשך גילוי אלוקות – "מלכו של עולם" – בעולם כולו.

והדיוק הוא – "ותאמר אסתר למלך גו'", היינו שההסתר גופא [אומר למלך מלכו של עולם] נהפך לקדושה, ועל-ידי זה נפעל העניין דיתרון האור מן החושך ויתרון החכמה מן הסכלות.

הביאור בקושייתו של ה"בן עשר למשנה" – מכיוון שכבר אמר דבר בשם אומרו כמה פעמים – מדוע עדיין לא נגאלו כל בני-ישראל מהגלות, הרי "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם":

מכיוון שהתנא מביא ראיה לדבר "שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי", הרי בידוע את פרטי הדברים בקשר לגאולת פורים, סרה קושייתו:

לכל לראש – הרי מאז ש"ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי" עד לעניין הגאולה, לקח משך זמן רב, כי המאורע ד"ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי" היה משך זמן רב לפני גזירת המן, וגאולת פורים הייתה ריבוי זמן לאחר זה – כאשר קראו ב"ספר הזיכרונות" וימצא כתוב כך וכך, וכתוצאה מזה השתלשלו העניינים עד לגאולת פורים.

ועוד – וגם זה עיקר: גאולת פורים לא הייתה גאולה אמיתית ושלימה, שהרי גם אחרי גאולת פורים – "אכתי עבדי אחשוורוש אנן".

(התועודיות ה'תשמ"ג כרך ד, עמ' 1782-1793)

אבל תוך שבעה הולך לבית-הכנסת להתפלל ערבית⁴⁹ ולשמוע קריאת המגילה⁵⁰. אם אין בעל-קורא מובהק כמוהו, יקרא הוא את המגילה לפני הציבור וגם יברך⁵¹. ואין לו לראות מיני שמחה⁵². פורים נחשב כשבת לעניין אבלות, היינו שנחשב במניין שבעה, ונוהג רק אבלות שבצינעא. אינו יושב על הקרקע ונועל נעליו⁵³. לעניין משלוח-מנות, ראה להלן.

בערבית – 'ועל הניסים'⁵⁴, ואין להפסיק להכריז 'על הניסים' קודם תפילת שמונה-עשרה, אלא יש לציין זאת בטפיחה על השולחן, ורצוי שאחד הגבאים, כשיגיע לשם, יתחיל זאת בקול (מי ששכח ועל הניסים – אם נזכר קודם "ה" של סיום הברכה, חוזר ומתחיל "ועל הניסים", ואם כבר אמר "ה" אינו חוזר. אך קודם "יהיו לרצון" האחרון יאמר: "הרחמן הוא יעשה לנו ניסים⁵⁵ כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מרדכי...")⁵⁶. לאחר שמונה-עשרה, אומרים קדיש-תתקבל⁵⁷ וניגשים לקריאת המגילה.

הל' פורים (מהדורת תש"ס) פרק עט ס"ט.

49 ראה הערות הנ"ל פישר לס' פני-ברוך עמ' תסא. ולכאורה גם אם יוצא מביתו לפני הלילה כדי להגיע בזמן לתפילה ולמגילה בבית הכנסת, לא גרע מסליחות של ערב ראש השנה (רמ"א ס' תקפ"א ס"א ומחה"ש שם).

50 רמ"א ס' תרצ"ו ס"ד.

51 גשר-החיים ח"א עמ' רסא, רסג. שם הוכיח שיברך גם שהיינו, שלא כבחנוכה, כיוון שכאן הברכה גם בעד עצמו, עיי"ש. וכן דעת רוב האחרונים, נסמנו בילקוט-יוסף ח"ה עמ' רמד.

52 גשר-החיים שם ע"פ המג"א תרצ"ו ס"ק ב, ושלפי דעות אחרות רק מעט בזה.

53 רמ"א א"ח ס' תרצ"ו ס"ד וי"ד ס' תא ס"ג. ובנטעי גבריאל הל' פורים (תש"ס) פרק עז ס"ה הביא מברכ"י יו"ד שם ס"ק י, וסידור יעב"ץ וש"ת פנים מאירות ח"ב ס' ק ועוד, שהמנהג להשוות ט"ו ל"ד לעניין אבלות (וע' הדעות בארוכה בס' דברי סופרים יו"ד שם).

54 אף שאין מחזירין על אי-אמירת 'ועל הניסים', אין לדלגו לכתחילה כדי שיוכל לענות קדיש וכיו"ב – ספר המנהגים עמ' 71 משו"ת צמח צדק, שער המילואים [ח"א] ס' יא [בהוצאת תשנ"ד: או"ח סימן קיג].

55 אכן ברמ"א (ס' תרפ"ב סוס"א. ודלא כמ"ש בהערה זו בשו"ע ר' דלהלן במהדורה החדשה) ובשו"ע ר' סי' קפז סוס"ח איתא "ונפלאות", אבל – בסידור מופיע ללא "ונפלאות", וכן צ"ל למעשה.

56 א"ר ס' תרפ"ב (בק"ו מברמ"ז) – שם כותב אדה"ז בסי' קפז ס"ח "וכן יש לנהוג", משנ"ב וכף-החיים שם. והכוונה קודם יהיו לרצון השני (ראה בס' אשי-ישראל פמ"ח הערה י, וש"נ).

קריאת המגילה⁵⁷:

מי שטרם נתן 'מחצית השקל' כנהוג, יתנהג עתה לפני קריאת המגילה.

"אין מקום לשמיעת קריאת מגילה וכו' על-ידי [רמקול], טלפון ורדיו וכיוצא-בהם [=גם לא בשידור חי] – כי אין זה קול אדם כלל"⁵⁸.

הרבי היה שומע את המגילה מעומד⁵⁹. בשעת הקריאה עומדים מימינו ומשמאלו של הבעל-קורא⁶⁰. הבעל-קורא ו"גם השומעים את המגילה כופלים אותה כאיגרת⁶¹, והכפילה היא לשלושה חלקים⁶²". הרבי היה מברך את הברכות לפני ולאחריה עם הבעל-קורא, הן בלילה והן ביום⁶³. הקפיד שהמגילה תישאר 'כאיגרת' עד סיום הקריאה⁶⁴.

הבעל-קורא יכוון להוציא ידי-חובה את כל השומעים והם יכוונו לצאת. אסור להפסיק עד לאחר שיסיים הש"ץ ברכת 'הרב את ריבנו'⁶⁵.

מי שלא הצליח לשמוע תיבה או פסוק, יקרא זאת מיד, וגם אם אינו יכול לעשות זאת מתוך מגילה כשרה – יקרא מיד בעצמו (עדיף מתוך חומש או מגילה מנוקדת, כדי שלא יטעה) עד מקום שהקורא אוזח בו, כדי שלא יצטרך לחפש קריאה אחרת כשרה החל מתיבה זו ואילך⁶⁶. "מכים 'המן' במקום שנזכר 'המן' בתואר כלשהו: 'האגני', 'הרע' וכיוצא בזה"⁶⁶.

57 אף שעיקר מצוות קריאת המגילה היא ביום (ולכן הוזכר בגיליון הקודם שהמזכים את הרבים יעדיפו את הקריאה ביום), הרי מי שיש לו אפשרות לשמוע מגילה בלילה חייב לקיים זאת, אף אם עי"ז מטיל בספק את האפשרות לקרוא ביום (ראה שו"ת רדב"ז ח"ד ס' יג, הובא בקו"א לשו"ע אדה"ז ס' רעא סק"א).

58 לקוטי-שיחות כרך ט עמ' 336. כרך כ"א עמ' 496.

59 'אוצר' עמ' רנה (נכמדומה כך נפוץ בין אנ"ש. וראה כף החיים תר"צ ס"ק ב).

60 'אוצר' עמ' רנד.

61 שו"ע ס' תר"צ סעיף יז, וראה כף-החיים שם ס"ק קב. וכ' שם ס"ק קג מהפרמ"ג, שיש להיזהר שלא תהיה נגרת על גבי קרקע, ואף לא תלויה מעל השולחן.

62 ספר-המנהגים, וש"נ בעניין השומעים. 'אוצר' עמ' רנה.

63 'התקשרות' גיליון לו עמ' 14. וראה שו"ע אדה"ז ס' ריג ס"ג, וכף-החיים שם סוס"ק כב.

64 שם. וראה בכף-החיים שם ס"ק קב ובשו"ת מהר"ל, מהדורת מכון-ירושלים, ס"ע נו. 'אוצר' עמ' רנה.

65 ראה שו"ע ס' תר"צ ס"ג ונו"כ, משנה-ברורה שם ס"ק יט.

66 ספר-המנהגים שם, וש"נ. בדרך-כלל היה הרבי מכה ברגלו

הלכות ומנהגי חב"ד

שבת־קודש פרשת תצוה

ט' באדר, פרשת זכור

יום בוא כ"ק אדמו"ר ריי"צ נ"ע לדור בקביעות בארה"ב (בשנת ה'ש"ת).

"יש לנצל יום סגולה זה... להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בהפצת התורה בכלל, והפצת המעיינות חוצה בפרט, בכל מקום ומקום, בכל קצווי תבל... באופן של הוספה משנה לשנה..."¹.

קריאת התורה: רצוי לגלול את ספר־התורה השני לפרשת זכור (דברים כה, יז"ט) לפני תפילת שחרית, כדי למנוע 'טרחא דציבורא'².

שחרית³: מוציאים שני ספר־תורה. בראשון קוראים לשבעה עולים בפרשת השבוע. מניחים את הספר השני על הבימה (ונשאר על הבימה עד סיום הקריאה בו)⁴ ואומרים חצי־קדיש. הגבהה וגלילה. בספר השני קוראים למפטיר בפרשת תצוה: "זכור..."⁵.

(1) משיחת ט' אדר ה'תשנ"ג, שה"ש תשנ"ג ח"א עמ' 332.

(2) לוח דברי־בעתו (ע"פ הנפקס בסי' קמד ס"ג שאין גוללין ס"ת בציבור, וע"ש בב"ד ה' וכתב המרדכי).

(3) אין נוהגים מאכילה קודם שחרית, כמנהגנו כל ימות השנה, על־אף שיש"א (נטעי גבריאל הל' פורים פי"ט ס"ט) שאין לאכול או יותר משיעור טעימה. והטעם, שאף שבשמיעת פ' זכור מקיימים היום מ"ע דאורייתא כפסק אדה"ו, הרי גם במ"ע מה"ת אפשר לאכול כשאין חשש שישכח לקיים המצוה (ראה הנסמן בפסקי תשובות סי' רלה אותיות ח,י), וכיוון שאנו שומעים זאת במניין קבוע שרגילים להתפלל בו, אין חשש שישכח. ומה שאין טועמין קודם 'מצוה חביבה', אין זה שייך למצות מחיית עמלק, כמ"ש בכך החיים (תרפ"ה ס"ק כט) שאין מברכים על השחתה, אפילו של אוה"ע. ובפרט אם נאמר שמצוה זו מקיימים גם בהזכרת מעשה עמלק בכל יום (שערי המועדים, פורים, סי' מרי"ז) – ה"ז מצוה שבכל יום, ואין בה חביבות (הרב שבתי שיל' פרידמן, צפת ת"ו).

(4) שערי־אפרים שער י"ב.

(5) לוח כולל־חב"ד.

לדעה הנפוצה של הפוסקים העיקריים, [קריאת] פרשת זכור היא מן התורה⁶. לכמה פוסקים גם נשים חייבות בשמיעתה, וכפי שנהגו נשי ישראל [בדורותינו] לבוא לבית־הכנסת לשמיעת פרשת זכור⁷.

כתב כ"ק אדמו"ר: "בקריאת פרשת זכור (ופרשת תצוה) – וכן בקריאת פורים (ופרשת בשלח): "זכר עמלק" בצירי או בסגול – ... נכון לקרות שניהם, ובפרשת זכור (ופרשת תצוה) להקדים 'זכר' (צירי־סגול) ואחר־כך 'זכר' (סגול־סגול) [ובקריאת פורים (ופרשת בשלח) להקדים 'זכר' (סגול־סגול) ואחר־כך 'זכר' (צירי־סגול)]"⁸. כבר לפני כמה דורות כתבו גדולי ישראל שיש לבטל את ה'מנהג' – להכות את 'עמלק' בקריאה זו⁹.

(6) שו"ע אדה"ו סי' רפב סט"ז [הכוונה רק לעצם עניין הקריאה בציבור, אך פרטי הקריאה – בשבת זו דווקא וכו' הם מדרבנן, ראה סה"ש תשמ"ט ח"א עמ' 341 הע' 3 ובשוה"ג]. וראה בהנסמן באנציקלופדיה תלמודית כרך ב עמ' קסו, ערך 'ארבע פרשיות' הערה 59 – שיחת ש"פ זכור תשמ"א, הנחת הת' ס"א. וראה 'התוועדות' תשד"מ ח"ב עמ' 1188. תשמ"ט ח"ב עמ' 443.

(7) משיחת פ' זכור תשמ"ג. לשונות שונים בשיחות הרבי וכו' בנדון הובאו ב'אוצר מנהגי חב"ד' [להלן: 'אוצר'] חודש אדר (נדפס יחד עם מגילת אסתר ו'שערי מגילה', הוצאת 'היכל מנחם', ירושלים תשס"ב), עמ' רמה.

אין לברך ברכת התורה על קריאתה לנשים בלבד (שו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' סח).

(8) ספר־המנהגים עמ' 72, והביאור באריכות בהערה שם. לכאורה, לאלה הקוראים בתורה במבטא הספרדי או במבטא הנהוג בארה"ק שאינם מבדילים כלל בין צירי לסגול, אין מקום לכל זה.

(9) הובאו בילקוטי־יוסף ח"ה עמ' רנט. וראה המובא בעניין זה ב'התקשרות' גליון קט עמ' 18. כמובן, הוא הדין והוא הטעם לקריאת 'ויבוא עמלק' בשחרית של פורים (בירדנו מאנשים נאמנים שהרבי לא נהג בזה כלל).

עוד מספיק כסף לצורכיהם, כך שלא יחסר להם כלום⁴⁰.

מנחה:

התפילה – "בשעה מאוחרת"⁴¹. וידבר וקטורת, אשרי, חצי קדיש, קריאת 'זיחל' כבשחרית, לשלושה עולים, והשלישי הוא המפטיר, ואין אומרים לאחריה חצי קדיש. מפטירים "דרשו ה' בהמצאו", ומברך אחר־כך שלוש ברכות עד 'מגן דוד'. יהללו, חצי קדיש⁴².

גם היחיד אומר 'עננו' בשומע תפילה, ללא חתימה, ומסיים "כי אתה שומע", ואם שכח (וכבר אמר שם ה' דסיום הברכה) אומרו בלא חתימה אחרי 'אלוקי נצור' קודם 'יהיו לרצון' האחרון, והש"ץ אומרו כבשחרית בין 'גואל ישראל' ל'רפאנו'. הנוהגים נשיאת־כפיים בכל יום, נושאים כפיים בתפילה זו⁴³, וכשאין נושאים כפיים אומר הש"ץ ברכת כוהנים.

אין אומרים תחנון, ולא 'אבינו מלכנו'⁵.

(40) שיחות־קודש תשנ"ב ח"ב עמ' 787. ובספר־המנהגים שם, שהאדמו"ר נותן מחצית־השקל גם בעד הרבנית ובנים ובנות קטנים, ע"כ. וכמו ששינו (שקלים פ"א מ"ה) "אם שקלו – מקבלים מהם".

אגב, מלשון הרבי "מחצית השקל" משמע כמנהג הרווח שאין נוהגין מלומר שנותנין ל"מחצית השקל", ולא כמ"ש בלוח א"י ועוד לומר דווקא "זכר למחצית השקל" (ע"ד החשש "שלא לייחד בשר לפסח" בסי' תסט, ע"פ מסכת סופרים פכ"א ה"ד, סידור רע"ג, שו"ת נאוני מורח ומערב סי' מ, שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' עד ועוד).

והטעם נתבאר בשיחות־קודש תשכ"ו עמ' 219, כיוון שמוכח מהגמ' ב"ב טא, ורש"י ותוס' שם, וכן מהלימוד לעניני צדקה מהפסוק "כי באמונה הם עושים" שנאמר במחצית השקל – שגם מחצית השקל עניינה 'צדקה', עיי"ש. וראה גם לקוטי־שיחות חכ"א עמ' 469.

סה"ש תשמ"ט ח"א עמ' 287.

(41) ספר־המנהגים עמ' 48 ובהערה – ע"פ הגמ' (תענית כו, סע"ב, הובאה להלכה בשו"ע אדה"ו סי' קכט ס"א), שבתעניות "שאינן בהן נעילה" נוהגים להתפלל מנחה רק "סמוך לשקיעת החמה".

(42) במראות־קודש נראה, ש(גם) כאשר היה הרבי ש"ץ, התחיל את החצי־קדיש במנחת תענית־ציבור מייד לאחר סיום ברכות־ההפטרה (כדי למנוע הפסק, ע"ד מנהגנו במנחת ש"ק), ותוך־כדי אמירתו אמרו 'יהללו' והחזירו את הס"ת לארון הקודש. ראה גם ב'סידור רבינו הזקן עם ציונים והערות' (לרב ראסקין) עמ' שכא.

(43) לוח כולל־חב"ד בצום גדולה, עשרה בטבת וכו', ובתענית זו נשמט, ולכאורה יש לנוהגים כך להקפיד עכ"פ כהספרדים שלא לישא כפיים אלא תוך חצי שעה שלפני השקיעה (כף־החיים שם ס"ק ז, ע"פ הב"ח. וראה בילקוטי־יוסף מועדים עמ' 550 וש"נ, ונטעי גבריאל הל' בין־המצרים פי"ג ס' ו"ש"ג).

הרבי חידש את המנהג הישן (שמקורו במשנה) לומר "דברי כיבושין" אחרי מנחה דתענית־ציבור: "כדאי לעורר על המנהג הנ"ל, שבמקומות שאפשר לפעול זאת, יאמרו אחרי מנחה (כמה מילים, לכל הפחות) 'דברי כיבושין', או מזמור תהילים המתאים לעניינים אלו, ובמקומות שמצד טירחא דציבורא [או מצד ביטול מלאכה, וכיוצא־בזה] אי אפשר לפעול זאת – על־כל פנים יהרהרו במחשבה עניין של 'דברי כיבושין', ומאחר ש'רחמנא ליבא בעי' – ובפרט עניינים הקשורים בתשובה, ש'עיקר התשובה בלב' – הרי 'מחשבה טובה, הקדוש־ברוך־הוא מצרפה למעשה'⁴⁴.

קריאת המגילה ב'מבצעים':

בשעת הדחק, ניתן להתחיל את הקריאה בברכה מתחילת השקיעה. ובשעת הדחק גדול – אפילו מ'פלא המנחה'⁴⁵.

טעימה: גם לאחר צאת־הכוכבים, אין לאכול קודם קריאת המגילה. אדם חלש מותר לטעום פירות וכדומה ומשקאות קלים בלי הגבלה, ומיני מזונות עד כביצה (ומי שצריך לקרוא מגילה וקשה לו בגלל התענית, ודאי יכול להקל בזה), וחולה מותר אפילו לאכול ממש, אך יבקש מאדם אחר שיזכירנו לשמוע מגילה אחר־כך⁴⁶.

יום חמישי,

ט' באדר – פורים

מנהגנו ללבוש בגדי יום־טוב מבערב⁴⁷.

גם בפורים יורד האָבֶל (רח"ל) לפני התיבה⁴⁸.

(44) לקוטי־שיחות כרך כ' עמ' 352, וש"נ.

(45) ראה משנה־ברורה וביה"ל סו"ס תרצ"ב. אך ראוי לכל אחד (לכוון שלא לצאת בזה, ו) לקרוא או לשמוע שוב לעצמו ולבני־ביתו עם כל הברכות בזמן.

(46) רמ"א ומשנה־ברורה סו"ס תרצ"ב.

(47) נהגו בדורות הקודמים בהרבה מקהילות חב"ד, ובדורנו בבית חינו, ובשנים האחרונות נתפשט המנהג בין חסידי חב"ד בכל מקום, ללבוש בפורים בגדי יום־טוב. ו"א שהרבי הורה כך באחת משיחותיו (למרות שמנהג זה בספר־המנהגים הוא הראשון מ'מנהגי האדמו"ר' ש"אינם הוראה לרבים") – 'אוצר' עמ' רנד. 'התקשרות' גיליון לו עמ' 14, עיי"ש (במשנה־ברורה וכף־החיים סי' תרצ"ה הביאו שיש ללבוש בגדי שבת מבערב. וכן משמע בספר־המנהגים שכתב זאת לפני נתינת מחצית השקל. ראה גם 'התוועדות' תשמ"ט ח"ב עמ' 439).

(48) ע"פ ספר המנהגים עמ' 71 עמ' 78, ודלא כמ"ש בנטעי גבריאל

הגבהה וגלילה לספר השני¹⁰.
אם יש רק ספר-תורה אחד, אין מגביהים אחר
חצי קדיש, אלא גוללים לפרשת זכור. ומגביהים
וגוללים רק לאחר גמר המפטיר, אולם את החצי-
קדיש אומרים תמיד אחרי הקריאה שלפני עליית
המפטיר.
הפטר: "כה אמר ה' צבאות, פקדתי..."
(שמואל-א טו, ב'לד)¹¹.

אם קרא את הפטרת השבוע או כל הפטרה
אחרת, קורא אחריה הפטרת פרשת זכור 'כה אמר
ה' צבאות, פקדתי', ואם נזכר אחר הברכות – קורא
אותה בלא ברכה¹².

יום רביעי

י"ג באדר – תענית-אסתר¹³

חולה (אפילו שאין בו סכנה)¹⁴, מעוברת
ומניקה¹⁵, ויולדת כל ל' יום¹⁶ – פטורים מהתענית¹⁷.
מי שלא ישן, מותר לו לאכול עד שיעלה עמוד
השחר¹⁸. השוכב לישון ובדעתו להשכים לאכול או

10 רגילים שהאוחז את הס"ת הראשון אינו עומד להגבהת הס"ת
השני (וכ"פ בשו"ת קנין-תורה ח"ה סי' טז. והעירני הרמה"ח סי'
אשיישראל, שלכאורה משמע כן בספר-חסידים סי' תתקל, מטעם
עוסק במצווה פטור מן המצווה, וצ"ע הרי לכאורה יכול לקיים
שתיהן, וע"ש במקור חסד, עכ"ד).
11 ספר-המנהגים עמ' 33. לוח כולל-חב"ד.
12 לוח כולל-חב"ד, ש"פ נח.

13 טעם נוסף בשם 'תענית אסתר', ראה בלקוטי-שיחות כרך ו
עמ' 371.

14 רמ"א סי' תרפ"ו ס"א. וכן המצטער הרבה מכאב עיניים (שם),
וקנים תשושי-כח (כה"ח תק"ג ס"ק ו).

15 רמ"א שם. והיינו במעוברת אחר מ' יום או שמרגשת חולשה
יתירה, ומניקה – במועל (ראה נטעי-גבריאל בין-המצרים פ"ה,
וש"נ).

16 דינה כחולה (שו"ע אדה"ט סי' של ס"ה). נטעי-גבריאל שם.
17 לעניין חתן וכלה בז' ימי המשתה בתענית זו דנו בפוסקים,
ורבים מקילין. ראה משנ"ב סי' תרפ"ו בשער-הציון ס"ק טז, כ"י
החיים תקמ"ט סק"י ותרפ"ו סקט"ז וס"ק כח, קיצושו"ע סי' קמא
ס"ב, יחווה-דעת ח"ב סי' עח, ונטעי-גבריאל נישואין ח"ב פכ"ה
ס"ג-ד וש"נ.

18 בסידור אדמוה"ו 'סדר ספירת העומר' כ' שהצום מתחיל
בעלות השחר. (וראה בזה: אגה"ת פ"ג, לקו"ש כרך כב עמ' 313
והתקשרות גיליון קא עמ' 17 בשם הרבי, שהאמור שם לשעה
מוקדמת יותר מדבר רק בתענית-תשובה (וע"ע שיחות-קודש –
בלתי מוגה – תשנ"ב ח"ב עמ' 494 ע"י ציון 12). אמנם במקור הדיון

לשתות, יתנה בפירוש לפני השינה שיוכל לאכול
או לשתות. ואם רגיל לשתות בקומו, אין צריך
להתנות לשתיה¹⁹.

הציבור אומר 'עננו' רק במנחה. הש"ץ אומר
(בחזרת הש"ץ) 'עננו' בברכה בפני עצמה בין
ברכת 'גואל ישראל' לברכת 'רפאנו', אם יש
בבית-הכנסת אף רק שלושה מתענים²⁰. ואם אין,
אומרו ב'שומע תפילה'²¹.
סליחות²²:

רגילים לאומרן בעמידה²³, ובמיוחד: אשמנו,
י"ג מידות, שמע קולנו, וכן אבינו מלכנו.

מנהגנו לאומרן אחרי נפילת-אפיים, כסדר
המופיע בסידור בהוצאה מעודכנת²⁴.

בפיוט אדם בקום ראה הערה²⁵. א"ל מלך ראה

הרבי מציין שם בתוספתא תענית פ"ב ה"ה הוא בתענית גשמים,
ובגמ' פסחים ב"ב איתא ע"ז 'תענית ציבור' סתם, וברש"י תענית יב
סע"א 'בכל תענית שהוא אוכל משתחשך, ואפילו בתענית יחיד',
וברמב"ם הל' תעניות פ"א ה"ח הובא ב"י ושו"ע סי' תקס"ד נפסק
שהדין שווה בכל תענית שאוכלין בה בלילה "בין ציבור בין יחיד"
– ואולי כיוון שהנושא מוקשה "הבו דלא להוסיף עלה", ובפרט
שברש"י הנ"ל משמע שתענית ציבור קלה יותר מתענית יחיד).

19 שו"ע סי' תקס"ד ונו"כ. בכף-חיים שם ס"ק ז אוסר זאת
משום אכילה לפני עלות השחר, אבל בא"ק כ"ק אדמו"ר ח"ג עמ'
עה איתא, שגם לפי האוסרים זאת בכלל על-פי הזוהר, מותר לכל
הדיעות באם עושה זאת לרפואה, לכוון דעתו בתפילה וכיוצא בזה.
20 ספר-המנהגים עמ' 45, ושי"נ לפסקי דינים לאדמו"ר הצמח-
צדק אור"ח סי' תקס"ו ולשו"ת שלו שער המילואים ס"ח, עיי"ש.
ואף בא"ק חט"ז עמ' שג' ובהגהות הרבי ללוח כולל-חב"ד תשט"ז
(הובא בלוח זה להיום) מעתיק הרבי רק מ' מתענים" ללא איזכור
ה"שבעה שאכלו" כלל (וראה 'התקשרות' גיליון לג עמ' 18).

21 משנה-ברורה סי' תקס"ו ס"ק יג.
22 גם כשיש חתן בבית-הכנסת אין נמנעים מאמירת סליחות

(ראה ב'לוח השבוע' תשנ"ד הערה 10), אם-כי נמנעים מאמירת
תחנון, 'הוא רחום', 'א"ל אך אפיים' ואבינו מלכנו.

23 מובא מס' קיצור של"ה.

24 ע"פ לוח כולל-חב"ד, ספר-המנהגים עמ' 53, וליקוט טעמים
ומקורות מ"כ אדמו"ר נשיא דורנו הנדפס בסוף 'סדר הסליחות
על-פי מנהג חב"ד'.

כשהיה הרבי מתפלל עם הציבור (כגון בעוברו לפני התיבה
בשנות האבילות תשכ"ה ותשמ"ח), לא היה אומר 'אשמנו', כיוון
שכבר אמרו בסדר התפילה, אך בשנת תשכ"ו יצא רק לאמירת
ה'סליחות', ואז אמר 'אשמנו' מפני שלא היה זה אצלו בסדר
התפילה ('אוצר' עמ' רנ).

25 בפיוט זה, בבית ד"ה 'מקשיב דבר שקר', נדפס אצלנו: 'סדר
להשתמש בשונים...' (וכן בסידור אוצר התפילות, בניקוד שונה),
ולכאורה צ"ל: 'סדר' [משלשון 'בן סורר ומורה'], כמ"ש בסידורים:

הערה²⁶. בפזמון במתי מספר – במראות-קודש
מתענית-אסתר תשמ"ח ניתן לראות ברור שהרבי
חזר את כל החרוז הראשון גם בין כל בית ובית.
שמע קולנו – ראה הערה²⁷. הרבי בהיותו ש"ץ היה
מדלג מלבד תחנון גם 'הרשענו ופשענו'. בסיום
הסליחות אומרים חצי קדיש.

קריאת התורה:

קוראים 'ויחל' בשחרית ובמנחה גם אם יש רק
שלושה מתענים²⁸.

מי שאינו מתענה, לא יקראוהו לעלות לתורה²⁹.
ואם קראוהו, וצר לו להודיע זאת מפני חילול השם
– יעלה³⁰.

את הפסוקים: "שוב מחרון אפך...", "ה' ה'
א"ל רחום... ונקה", "וסלחת לעווננו" – אומר
הציבור בקול רם ורק אחר שסיימו, אומרם הקורא
בתורה³¹. כשעלה הרבי לתורה, התחיל לאומרם
יחד עם הציבור³².

בקריאת הפסוק "ויקרא בשם ה'" (וכן

יעב"ץ (המקור, הוצאת אשכול ח"ב עמ' תקכ"ז) ועבודת ישראל
(עמ' 619).

26 בסידור 'תורה אור' עמ' 372, בסליחות דשני וחמישי, תענית
ציבור וכו' – נדפס בו 'כמו שהודעת', וכן צולם בסידורי תהלת
ה' הישנים ועוד. ואילו במחזור השלם וב'סליחות – מנהג חב"ד
(כבסידור הארז"ל להר"ש מרשקוב (קדא)), נדפס תמיד
"כהודעת". וכן תוקן בסידורי 'תהלת ה' החדשים בהוצאת קה"ת
ארה"ק, אך העיר מהקלטות תפילת הרבי בסליחות שניתן לשמוע
בבירור "כמו שהודעת".

27 פותחים הארון ואומרים פסוק אחר פסוק, חזן וקהל, עד
הפסוק 'אל תעוננו ולא עד בכלל. ואחרי "אתה תענה, ה' אלוקינו"
סוגרים הארון.

28 ספר-המנהגים שם.
29 שו"ע סי' תקס"ו סי' בשם יש מי שאומר, והובא למעשה
בשו"ת צמח-צדק (שער המילואים ח"א סי' י, ובמהדורת תשנ"ד
אור"ח סי' קי).

במשנ"ב ס"ק כ הביא מסידור דרך-החיים דה"ה למי שאין בדעתו
להשלים התענית, יש מקילין בזה (שערי-אפרים ש"א ס"ט רק
במקום צורך גדול, ובשו"ת שואל-ומשיב תנינא ח"ב סי' נח ושו"ת
אפרקסתא דעניא סי' עז מקילין בכלל, ולכאורה כן משמע משו"ת
הצ"צ הנ"ל המביא לצירוף גם "ז' שאכלו פחות מכשיעור" שהרי
מדובר שא"כ יאכלו כרגיל).

30 לוח כולל-חב"ד בצום גדליה, ממשנה-ברורה סי' תקס"ו סוף
ס"ק כא ושו"ת מנחת-אלעזר ח"ב סי' עד.

31 שערי-אפרים שער ח סעיף קז.

32 וסיים עם הש"ץ, 'התקשרות' גיליון מ ס"ע 18. ודלא כמ"ש
בשערי-אפרים שם, שאומר רק עם הש"ץ.

כשאומרים אותו בתפילה) יש להפסיק מעט
בין "בשם" ל-"ה", כי בפסוק מופיע תחת המלה
"בשם" טעם מפסיק, הטעם 'טיפחא'³³.
מחצית השקל:

נותנים 'מחצית-השקל' לצדקה (ובפרט לבית-
הכנסת ובית-המדרש, שהם בדוגמת המשכן
והמקדש³⁴) ביום התענית³⁵ לפני מנחה³⁶, זכר
למחצית-השקל שקשורה לנס פורים, "הקדים
שקליהן לשקליו"³⁷.

כל אחד נותן שלושה מטבעות של "מחצית" מן
המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן (בארה"ק
ת"ו בימינו: שלושה חצאי שקלים)³⁸, ומנהג זה
כולל את כל ישראל, ועל-כל-פנים – כל אחד מבין
עשרים שנה ומעלה, או החל מ"ג שנה. ומה טוב
ומה נעים – שיחנכו גם קטנים לתת ג' מחצית
השקל מכספם (ו'מפורסם המנהג לתת גם עבור
כל בני הבית³⁹), ובאופן שההורים עוזרים להם,
שיוכלו לתת זאת מתוך הרחבה, ושיישאר להם

33 לוח כולל-חב"ד, צום גדליה.

34 משיחות ש"פ שקלים תשכ"ד ותשמ"ב. אך אין בזה ח"ו משום
שלילת נתינת צדקה זו לעניים כפשוטה, ראה סה"ש תש"נ ח"א עמ'
303 (לקוטי שיחות ח"א עמ' 182, וסה"ש תנש"א ח"א עמ' 320) –
'אוצר' עמ' רנג.

35 ספר-המנהגים – מנהגי פורים. ובלוח כולל חב"ד כתב
שברושלים נותנים זאת ביום י"ד קודם המנחה.

36 לוח כולל-חב"ד, ע"פ הרמ"א סי' תרצ"ד ס"א ממנהי"ל.

37 ספר-השיחות תש"נ ח"א עמ' 299.

38 רמ"א שם. בעבר לא היו בארה"ק מטבעות של 'מחצית', ולכן
הורגלו לתת חצאי דולרים (ראה לוח עץ חיים, ופסקי תשובות סי'
תרצ"ד הערה 25), אבל כעת אין טעם לזה. כמובן לא מצאתי טעם
לזה שיש הנותנים ג' פעמים ג' מחציות.

מהטעמים לזה: (א) ברמ"א אור"ח ר"ס תרצ"ד – כנגד ג' פעמים
שכתוב 'תרומה' בפרשת שקלים. (ב) רמז לשלושת ימים שצמו בימי
אסתר, כדאיתא בספרים [מטה-משה סי' תשנ"ו, אליה-רבה סי'
תקס"ו ס"ק ב] שביום התענית יש ליתן סכום הסעודות לצדקה,

כדי שמה שאינו אוכל ושותה באותו יום אכן יעלה לקדושה ממש
– 'שערי המועדים' אדו, עמ' קמה. (ג) ע"ד 'אוריין תליתאי לעם
תליתאי' רמז למתן-תורה בפורים 'קיימו מה שקיבלו כבר',
התוועדות תנש"א ח"ב עמ' 332.

ועניינה: נתינה בבית-אחת סכום השווה לכל – עבודה שלמעלה
מגדרי האדם, 'התוועדות' תש"נ ח"ב עמ' 311.

39 מ"א סי' תרצ"ד ס"ג ק מהגהות מימוניות, כף החיים שם ס"ק
כו, 'דרכי חיים ושלום' סי' תתמ"ג, שיחת תענית אסתר תשמ"ט

– 'אוצר' עמ' רנג. – ולכאורה כאשר הם נותנים בעצמם, אין האב
צריך לתת עבורם.